

YENİ TÜRK EDEBİYATI
ARAŞTIRMALARI
Modern Turkish Literature Researches

Ocak-Haziran 2016/8:15 (61-81)

SIKIŞTIRILMIŞ FELSEFE: AYNADAKİ YALAN

Prof. Dr. Ülkü ELİUZ*

ÖZ**

Necip Fazıl Kısakürek, milli-manevi iklimimizin organik kimliğidir; hayatı, yaşadıkları, sancıları, dönüşümü ile hesaplaşmanın tarihidir. Ülküleşmiş bir öznenin sesi olan sanatkar, insanın ontik anlamlar bütününe ve özgür içkinliğin derinlerindeki aşkınlık ile kendi doğumunu gerçekleştirme gücüne sahip olduğunu ifade eder.

Sanatkarın içsel dönüşüm mesajlarının metinleştiği *Aynadaki Yalan* adlı tek romanı, bireysel çözülmeyi engellemek yönünde çağrı metinler niteliğindedir. Eserde felsefe asistanı olan başkişi Naci'nin öyküsü merkezli değerlerin sarsıntısı, normların baskısı, yerleşik kuralların bağlayıcılığı ile yaratıcılığının kısıtlandığını fark eden bireylerin sessiz çılgınlıkları söze dönüşür. Başkişinin felsefi düşüncesinin temelinde yozlaşan ve yabancılaşan insani temellere karşı sorgulayıcı tepkisinin varlığı yatar.

Bu çalışmada *Aynadaki Yalan* romanı, yansıtıcı ve yaratıcı dizgeler bakımından çözümlenerek hiç ile hep arasında ortada kalmaya zorlanan bireyin kendiliğini arayışının kurgusal uzamdaki izdüşümlerine işaret edilecektir.

Anahtar sözcükler: Necip Fazıl, ayna, yalan, arayış, sorgulama.

ABSTRACT

THE COMPRESSED PHILOSOPHY: AYNADAKİ YALAN

Necip Fazıl Kısakürek is organic identity of national-moral climate and also is revenge of history with his life, pain, transformation. As being ideal subject, artificer saying, "I'm a pain of birth in community's womb" he state that people have power to realization his own birth with people's all ontic senses and a transcendency in free immanence's depth.

Artificer's one novel *Aynadaki Yalan* which tells his inner transformer messages, like every production, is appeal text on block the individual resolution. In this production story of center of Naci, philosophy assistant and main character, people, realize that he is limited his ingenuity with worth's quake, rule's oppression, settled rule's connectivity, there is an interrogator reaciton in main character's philosophical idea's base.

*Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi TRABZON
e-mail: ulku.eliuz@mynet.com

** Bu çalışma, Uluslararası Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu (23-25 Mayıs 2013 Sütçü İmam Üniversitesi-Kahramanmaraş)'nda bildiri olarak sunulmuş ancak yayımlanmamıştır.

In this work *Aynadaki Yalan* will be solved with reflector and creator system and it wil be indicated that people who is obliged being *in the middle of nothing and all* seeking his self in fictional level. Because production's and artificer's basic problematic is a people, people's creature struggle and this struggle's philosophical and sociologic view.

Key Words: Necip Fazıl, novel, mirror, lie, life, seeking, examination.

Sır kâtibi: Necip Fazıl Kısakürek

*“Seni aramam için beni uzağa attın!
Âlemi benim, beni kendin için yarattın”
(Çile, s.42)*

Kendini varolan yaşamın anlamı içerisinde keşfetmeye çalışan Necip Fazıl Kısakürek, normların kısılcacında parantezlenen evreni anlamlandırmak ister. Eserlerinde öncelediği bu çaba, negatif düşüştten yani otantik olmayan yaşama takılı kalarak yatay boyutlu yaşam sürmekten pozitif düşüşe yani varlığı anlamlandırmaya, yaratmaya doğrudur. O, şiir, hikâye, tiyatro, roman, senaryo romanı, hatırat, fikrî, edebî, tarihî, dinî inceleme, monografi gibi farklı türlerde yazılar ve eserler verir, dergiler çıkarır, birçok yerde verdiği konferans ve hitabeleri de kitap hâlinde yayımlanır.

Necip Fazıl Kısakürek'in hayatı ve düşünsel değişimi “*O ve Ben*” (1974) başlıklı otobiyografik çalışmasında belirttiği gibi 1904-1934, 1934-1943 ve 1944-1983 yıllarını kapsayan üç aşamadan oluşur:

1-Taniyincaya Kadar: İlk yıllar/ Abdülhakim Arvasi ile tanışmadan önceki dönem

2-Tanıdıktan Sonra: Abdülhakim Arvasi ile tanıdıktan sonraki dönem

3-O Günden Beri: Abdülhakim Arvasi'nin ölümünden sonraki dönem

Birinci dönemde “genç şairin bohem hayatını tam bir teslimiyetle sürdürdüğü” (Kısakürek 1999: 74) mistik ve metafizik kriz dönemi olarak nitelenebilir: “*Cücelerin, saçlarından tel tel yere bağladığı ‘Güliver’e benziyorum. Doğrulamak istiyorum, fakat mümkün değil... Saçlarımdan tel tel bağlanmış, arka üstü toprağa çiviliyim.*” (Kısakürek 1999: 95) Kabuk değiştirmekte olan cemiyetin problemlerini yaşar; arayış içerisine girer ve daha çocukluğunda kafasına takılan çeşitli sorular ve bu sorularla gelen sıkıntılar, buhranlar yakasını bırakmaz.

17 yaşında bir öğrenci iken “*Mansur İbrahim Ethem ve Nakşi âlemi*” ile tanışır; bu dönemde dünya, kâinat, eşya ve şekilleri, madde, cennet-cehennem, ebedi hayat, son ve sonsuzluk gibi konularla meşgul olur ve “*bu akrep sualler, çocuk beynini dişler.*” (Kısakürek 1999: 46) Hayat ve bunun sırrı gibi mistik düşünceler altında ezilen şair, bu sıkıntının çaresini *yaratıcının birliğine davet* olarak yorumladığı Tanrı’da bulduğunu ilk olarak 1925’te yayınlanan “*Örümcek Ağı*” kitabında dile getirir.

Abdülhakim Arvasi ile tanışma, sanatkârın mistik anlamdaki problemlerini çözmesini sağlar. İslam'a yönelmek onu buhranlardan kurtararak iç dünyasında değişim gerçekleştirir:

“Hayatımda öyle bir gün doğdu ki, kundaktan patiğe, emzikten kısa pantolona, oyuncaktan boyun başına, karalama defterinden polis hafiyesi romanına, beş taştan iskambil kâğıdına ve ayva tüyünden tor saça kadar anne, baba, dadı, mektep, arkadaş, kitap, hoca, tabiat, şehir, cemiyet, kimden ne aldım sa hepsini geriye verdim. Ruhuma istifledikleri hazırlop dünya bir sarsılıştayıkıldı gitti.” (Kısakürek 1999: 103)

Bir dönüm noktası niteliğindeki bu tanışma ile Kısakürek yaşamını İslam dinine adar ve her alanda olduğu gibi eserlerinin içeriğine de tasavvufî ve metafizik konuları dâhil ederek değişim yaşar. Artık Kısakürek’in düşüncesine göre dünya ve insan, İslamiyetteki Tanrı inancına dayanır.

Parantezlenen yaşamların aynalandığı eser: Aynadaki Yalan

*“Bu nasıl bir dünya hikâyesi zor;
Mekânı bir satıl, zamanı vehim
Bütün bir kâinat muşamba dekor,
Bütün bir insanlık yalana teslim”*
(Çile, s. 17)

Aynadaki Yalan, Necip Fazıl Kısakürek’in Abdülhakim Arvasi ile tanışmadan önceki dönemi ile bağlantılı olarak arayış ve buluş öyküsüdür. Kurgusal dünyanın başkişisi Naci ile edebi dünyanın düşünce adamı Necip Fazıl aynı mistik ve metafizik krizi yaşarlar. Dolayısıyla birçok eseri gibi Aynadaki Yalan romanı da birleşme/parçalanma ve güçsüzlük/elde etme ikileminde benliğinde yaşadığı çatışmaların öyküsüdür. Çok yönlü bir düşünce ve sanat adamı olan Necip Fazıl Kısakürek bu eserde kendisinin de dahil olduğu bireysel ve toplumsal kabuk değişimini, meydan okumanın gülüşünden yansıtır. Felsefî arka planın kolaj etkisine rağmen eserde hiçbir şey tesadüfî ve pasif süreç olarak kurgulanmaz. Felsefe asistanı ve doktora yapmış başkişi Naci ile sembolize edilen birey, her zaman bilinçli olmasa da dolaylı deneyimin unsurlarını aktif ve seçici biçimde ödünçler.

Dünyanın en genel sorunlarına açıklama bulmanın zihinsel devinimi olan felsefe, varlık ve düşünce arasındaki ilişkileri sorgular: “Felsefe tabiat hakkında toplu bir görüşün araştırılması, evrensel bir açıklama denemesidir; aynı zamanda, hem bilimlerin özeti ve tamamlanması, hem genel bilimdir ve büyük kardeşleri din ve şiir gibi tam anlamıyla bilimden farklı, insan dehasının görünüşleri dizisi arasında ayrı oluşturan bir uzmanlık şubesidir.” (Weber 1991: 1) Madde ile ruh bağıntısının öznel-nesnel, gerçek-gerçek dışı, materyalizm-idealizm sarmalındaki gelişmelerini çözümlenmeye çalışır. Felsefenin diyalektik gelişimi olumlama yani tez, yadsıma yani karşı tez, yadsımanın yadsınması yani sentez olarak sınıflanabilir. Aynadaki Yalan romanında tez, insanın madde değil ruh olduğudur. Antitez nesnelleşen, sürüleşen, içgüdüleri ile yaşayan modern (!) topluluk ve bu topluluğun dejenere fertlerinin çözümlenmelerinin tıkanması, açmaza dönüşmesidir. Sentez ise, İslam’ın ve Doğu’nun yaratıcı öze/değerler dizgesine sahip olduğu ve ötelenen idealist düşünce sisteminin materyalist düşünceye egemen olacağıdır.

Filozoflar varlık ile düşünce arasındaki yani ruh ile madde arasındaki ya da bilinç ile beyin arasındaki ilişkileri sorgularlar. Öyleyse varlık ve düşünce nedir? Düşünce “bizim şeylerden edindiğimiz, şeyler hakkındaki fikrimizdir.(...)madde yani varlık ise, duyumlarımızın, algılarımızın gösterdiği, sunduğu; genel anlamda bizi çevreleyen ve dış dünya dediğimiz her şeydir.” (Politzer 2012: 37) Aynadaki Yalan romanında sıkıştırılmış olarak inşa edilen felsefi düşünce şudur: Karanlıklar içinde yüzen ruhun maddeden arınarak aydınlığa yani özüne kavuşması. Bu aydınlanmanın temelinde de idealizm yer alır. Necip Fazıl Kısakürek bu eserinin de dâhil olduğu dönüm evresinde idealist felsefeye yönelir. İdealist felsefeye göre “ruh maddeyi yaratır, dünya bizim düşüncemiz dışında mevcut değildir, şeyleri yaratan bizim fikirlerimizdir.” (Politzer 2012: 48-49) Materyalist felsefeye göre ise “ruhu yaratan maddedir, madde her ruhun dışında vardır ve bilim, deney yoluyla şeyleri tanımamıza olanak sağlar.” (Politzer 2012: 54) İdealist felsefe ahlaki ve felsefi olmak üzere iki yönlüdür: ahlaki idealizm “insanın kendisini bir davaya, bir ülküye adanması”; felsefi idealizm ise “dünyanın ruh ile açıklanmasını temel alan” (Politzer 2012: 41) öğretilerdir. Metafizik, hareketsizlik; diyalektik ise, hareket ve değişim demektir.

Yaşamı ve eserleri aracılığıyla yaratmak istediği “adam” ve toplum düzeninin ilkeleri dikkate alındığında Necip Fazıl’ın ahlaki idealizmden felsefi idealizme dikey ve yatay boyutlu olarak evrildiği görülür. Doğu’nun geleneksel değerler dizgesi ve İslam’ın kuşatıcı ilkeleri Necip Fazıl idealizminin temel ilkeleridir. O, entelektüel özgürlüğün eleştirel zekâ ve tepkilere boyun eğmeme ile mümkün olduğuna inanır; yaşamı, düşün ve yazın dünyası ile de bunu

örnekler. Yazın yaşamının ilk döneminden ikincisine (yani arayıştan oluş'a) geçişin kurgusal düzlemde anlatıldığı Aynadaki Yalan romanı bu anlamda dikkate değer bir örnektir. Eserde başkişi ile ilişkilerinin temel belirleyicisi dünyaya doğmuş ama dünyada kendi doğumunu gerçekleştirmek isteyen bireyin varolma mücadelesidir. Dolayısıyla dünya içinde yaşamın varoluşsal soruları ve sorunları da beraberinde getirdiğinin vurgulandığı eser, “olmak” sürecinin anlatımıdır. Özyaşamöyküsel nitelikler taşıyan esere göre “olmak”, modernitenin parçaladığı bireyin varolmama ihtimali ile yüzleşme aşamasında varlığının farkına varması, ontolojik referans noktaları yaratması, sorumluluklarının bilincine ulaşarak dünya içinde doğmasıdır. Aksi takdirde biyolojik ölüm değil tinsel yokoluş gerçekleşecektir ki, bu da iç imkânların tükenmesi demektir. Bireyin bilinç dışı ve bilinç düzeyinde eğer varoluşsal sorulara cevapları yoksa varlıksal güven içinde olması mümkün değildir. Başkişinin çoğul benliklere bölünerek yaşadığı bu değişim ve dönüşüm süreci, ikilemlerini aşarak parçalanmadan birleşmeye, güçsüzlükten elde etmeye/kavuşmaya doğru gelişim izler.

Eşikteki ben: Naci

Başkişi Naci'nin öyküsünün “*Allah'ı istiyorum*” (s. 219) cümlesi ile sona ermesi, yaşanan kimlik arayışının ve sorgulamasının hedefinin mutlak olana yani Allah'a varış olarak çerçevelendirilişini işaret eder. Allah, eserde benlik bilincinin keşfedildiği farkındalık sürecinin belirleyicisidir. Kimlik sorgulamasındaki başkişi, yaşadığı ve ait olduğunu sandığı çevre, kendisi, yaşamı ile yüzleşir; algısal ve düşünsel farkındalık yaşar ki bu durum “kişinin kendi eşsiz benliğini bulması(dır).” (Budak 2000: 444) Başkişi Naci doçentlik için “*Ruhcu ve maddeci yönlerden Batı felsefesi/ Batı tefekkürünün çıkmazı*” (s.86) adlı bir çalışma yapar. Normlardan kurtulmanın olanaksızlığını algılayan başkişi için bu aşamada yaşam çıkmazlaşır; değişimsizlik ve edimsizlik yaşayarak sıkıntısı daha da derinleşir. Umudun beklentiye dönüşen içeriği, umudun eylemsizliği ile çıkar yol/çıkış yolu arayışına girer. Bu noktada olumlu-olumsuz/iyi-kötü/ umutlu-umutsuz/ bilinç-bilinçsizlik bağdaşımında varlığını sorgular. Onun bunaltısı, kendiliğin keşfini hazırlayan süreç olarak yapıcı atılımları kapsar. Kendini maskeleyen eğilimdeki Naci, “hep bir “dışa çıkış”ı çağrıştıran varoluş” (Wahl 1999: 20) sorgulamasında çevresindeki kişiler (üç kadın karakter, annesi, kendi oluşunu gerçekleştirmiş karakterler (Hüsmen Ağa, Hafız, İmam) ile yozlaşma ve yabancılaşma kıskacında çözülüşü yaşayan karakterler (gazeteciler, üniversitedeki hocalar, ressam Abid vd.) etken rol oynar.

Eserde kendilik değerlerini belirginleştirme çabası ve düşünsel değişimi ile paralel ilerleyen başkişi, anlamsızlık tehdidi içinde eşiktir; o eşikte ardına dönerek kendiyi ve toplumla hesaplaşır, geçmişine son kez ve de derinden bakar. Farklının aynısı nitelikleri ile

yozlaşma ve yabancılaşma kıskacında çözülüşü yaşayan karakterlerin ortak noktası kimliksizliktir: “birey kendisi olmaktan çıkar; tamamen kültür kalıplarının kendisine sunduğu kişilik türünü benimser ve bu yüzden kesinlikle tüm diğer kişilere benzer ve onların kendisinden beledikleri kişiye dönüşür. (...)Bu mekanizma bazı hayvanların kendini korumak için renk değiştirmelerine benzer. Onlar böylece zorlukla ayırt edebilecekleri ortamlarına benzerler.” (Fromm 2011: 160) Başkişi, bu tek boyutlu sözde benliklerin yaşadığı boşluk duygusunu doldurmadığının, boş ve gerçek dışı düzene yani kaosa sürüklendiğinin farkına varır. O, öykü zamanı olarak ifade edilen tatil döneminde vaktinin çoğunu Ressam Abid’in “*solcu bohemlerle dolu*” (s.24) resim atölyesinde “*Emine’den dönme*” (s.6) Mine ve benzeri kişiler ile geçirir. Birlikte ancak tamamen kopuk olan bu ilişkilerde çevresindekileri ve onları yozlaştıran düzeni “izah” yani anlama ve açıklama ile meşguldür. Bu izahlar yani soruştırmalar, varlık-düşünce ilişkisinin dışa vurumudur. Zira “her soruştırma bir ‘arayış’tır. Her arayışa önceden arananın kendisi yol gösterir.” (Çüçen 1997: 24) Modernitenin yozlaştırdığı ve kitle toplumu halinde sürüleştirdiğı bu kişiler ve ilişkilerde kendini akışa bırakır. Geniş bireyler toplamı içinde bir atom kadar değerini ve anlamını yitirdiğini duyumsaması ile arayışa geçmesi paraleldir. Arananın rehberliğinde ilerlenen bu dönemde bir kuklacı gibi olgusal dünyayı düzenleyen dayatmalar karşısında yutulmuşluk duygusu yaşar.

“Naci'nin mizacında her türlü «dır!» ve «tır!», nefretle kovulması gereken birer yobaz narası... O «Allah vardır!» ve «Peygamber hakır»dan ve bunlara bağlı icaplardan başka hiçbir mevzuda «dır!» ve «tır!» nidalarına yer vermek istemez. (...) Halbuki «dır!» ve «tır!» hükmü, kaçınılması gerektiğı kadar, aranılması ve bulunması da lâzım bir zaruret.. Öyleyse?... Mutlak arayıcılığında hakikat çilesi aşkına bu hükme yerinde vücut verebilmenin çetinliğine erelmeli... Gerçek idrak çilekeşlerinin şiâri; aslî «dır!» ve «tır!» yüzü suyu hürmetine uydurma «dır!» ve «tır!»lardan kaçınmaktadır.” (s.111)

“Dır/tır” ile sözsel olarak özetlenen yobaz düşüncenin ve bağlayıcı öğretilerin kuşattığını hisseder. Her türlü kesin bilginin “doğmatik otoriteryanizme” (Giddens 2010: 246) dönüşünce kaygılar ile kuşatılır.

Üç uçurum: Üç kadın

Kendini kurması için gerekli olan iç enerjiyi sağlayan üç kadın karakter Mine, Belma ve Hatçe onun duygusal ve düşünsel devinimlerinin imleri olurlar. “Bilinçli olmak, içinde bulunduğı ilişkileri nedeniyle dış dünyayı algılamak ve onu tanımak demektir.(...) Bireyin kendini dış dünya ile ilişki içinde görmesi, kendisini çevresi içinde tanınması anlamına gelir.” (Jung 2001: 71) Bakma- görme ikiliğinde netleşen diyalektik sorgulama evresinde Naci,

gördüklerini sadece dışsal olarak yani nesnel algı aşaması ile değil, kavrama, değerlendirme aşaması ile bilmek ister. Ancak bu zor bir süreçtir ve ilk zamanlar bunaltı ile sonuçlanır. Naci'nin boğunç, iç daralması, boğuntu, sıkıntı bungunluk gibi adlarla karşılanabilecek bunaltısı, özde değerler dizgesinin oluşumuna yardımcı olan yapıcı bir sıkıntı halidir. Bu durum, hem kendinden hem başkalarından sorumlu olan bireyin toplumsal çürümüşlüğü fark edişi, duyarsızlık karşısında çaresiz kalışı ve sınırlandırılmış olması ile açığa çıkar.

“*Solculuk çilgını*” (s.16) Mine, “*filozof taslağı ukalâ, lâf hokkabazı gerici*” (s.6) olarak gördüğü ve hep çatıştığı Naci'ye âşıktır. Naci için ise bu kadın hem fiziki hem ruhi bakımdan eksiktir:

“*Mine, boynundan yukarısıyla çirkince... Olamadığı kadını sol fikirler etrafında erkek edasıyla arıyor. İsmi koydu: Erkek dışı... (...) O, Naci'nin göz bebeğinde, baktığı her yere akseden bir lekedir. (...) Mine, çelişkiler kumkuması bir kız... Halbuki kendisine sorarsanız, en düşmanı olduğu şey insandaki tezatlar... Karakterini bu kızın, sabit bir vahide bağlamaya gelmez. Beyin uru gibi kafasındaki sabit vâhid, komünizma, müstesna... Üst ve alt yapılar meselesi...*” (s.14, 61)

Naci'nin kendisiyle ilgilenmemesi Mine'nin aşkını daha doğrusu aşk görünümündeki saplantılı elde etme hırsını tetikler. Mine, nefretle karışık bir hırsıyla Naci'ye bağlanırken asıl kabullenemediği onun tarafından yani bir erkek tarafından farkedilmeyiştir. Naci, ona “*şeffaf bir cisim gibi*” (s.29) bakar; onu adeta sadece arkasındaki görüntüyü gösteren saydam cam gibi görür. Bu nesnelleştirilme ve boşverme durumu Mine'de elde etme ve böylece otoritesini ispatlama dürtüsü uyandırır. Mine'nin kendini gerçekleştirme çabasının merkezinde komünizm ve Naci'yi etkileme yer alır. Naci'ye göre o ve onun gibilerin hayatı şu şekilde tarif edilir: Nesnel seçimleri ile yozlaşma ve ötekileşme tehdidi altında olan ancak bunun farkına varamayan Mine için yaşam fiziksel ihtiyaçlardan ibarettir:

“*hayat, yatmak, kalkmak, yemek, içmek, görmek, tutmak, koklamak, çiftleşmek, pençeleşmek meleke*

leri gibi zorlamaya yanaşmaz, ötesini kabul etmez içgüdüler toplamından ibarettir. Fikir diye bildikleri tek şey de, biricik hakikat fert hakkını cemiyet isimli yalana kaptırmaktan ibarettir.” (s.16-17)

Tek bir özelliğin sembolü diğer kadın karakter Belma'ya ise, Naci âşıktır. Satranç oyunu görünümündeki bu aşkta Naci kendisini hep yenik hisseder. Abdülaziz devrinden kalma Boğaz'daki yalısında etrafında yabancı diplomatlar, şairler, romancılar, politikacılar, işadamları

ile yaşar. Babası ve ayrıldığı eşi de diplomat olan Belma'nın yaşamı davetlere hazırlanmak ve davetlerde boy göstermekten ibarettir:

“Olanca çilesi, sabahtan öbür günün sabahına kadar genç ve güzel görünmenin (prose) dedikleri tertipleri, reçeteleri üzerinde çabalamak... Üç taksimli 24 saatin iki bölümünde, tek başına, güzel görünme ve çekicilik kazanma laboratuvarına kapanırken, bir bölümünde de vitrine çıkar, elâleme görünür. Belmâ Hanımefendi, bir işçinin saat çalışmak mecburiyetine, tersinden mukabil olarak günde 8 saat yaşar. Geriye kalan 18 saatin verimi işte o 8 saat içindir. (...) Naci, bütün sahteliklerinin farkında olduğu, hile tertiplerini tek tek heceleyebildiği halde ona tutulmuştur.” (s.19-20)

Kadının ilişkideki etken rolü, gençliği, serveti, zekası, sezisi, nefesine hâkim oluşu, cesareti, kendini gizleyişi, kültür ve dünya görüşü onu diğer kadınlar ile kıyaslandığında hep galip kılar. Bütün erkekler etrafında pervanedir. O, bedeni ve donanımı ile erkekleri kendine âşık eder ama kendisi onlara âşık olmaz. Bu yüzden de hep kazanır:

“Bilançonun ana kıymet hükmü şudur: Naci hezimetinde, Belmâ ise muzaffer... O, Naci'yi kendi kendisiyle ihtilâfa sokmayı ve ikiye bölmeyi ve bir parçasını öbürüne yedirmeyi başaran kadın... Olanca (risk), kendini varış, hedef gösteriş, yara alış, yani gerçekte kuvvet ve ulviyet Naci'de... Belmâ'ya kala kala, onun da haberli olmadığı son derece sanatlı bir süfliyet; ve âcizlerin âciziyken güçlülerin güçlüsü halinde bir sömürme melekesi kalıyor. Nasıl da belli şeytanın kızı olduğu...” (s.23)

Yaşadığı garip açmaz sonrasında Belma'yı terkeden Naci'nin bunalımları artar. Kadına ayrılırken söylediği *“En aziz mânaların katili... Beni bana öldürttün!”* (s.34) cümleleri yokluğu değil yeni'den doğuşu işaret eder. Daha sonra Belma'ya vicdanın çağrı nesnesi olan bir mektup yazar: *“Vicdan muhasebesi mektuplarla başlar.”* (Foucault 1999: 45) Bu mektup aracılığıyla geçmiş kişi ve olaylar şimdiye taşınır ve bireysel uyanış gerçekleşir. Mektup, başkişisinin vicdan muhasebesi yapmasına, aynı zamanda rahatının kaçmasına neden olur. Çünkü o, yaşamıyla ve kendisiyle yüzleşme aşamasındadır. Belma'dan ayrılış sonrasında Naci intiharı düşünür ancak annesinin müdahalesi ve çare olarak Hatçe'yi göstermesi ile bu girişimi sonuçsuz kalır. *“Erkeği kilitlemenin ustası”* (s.31) Belma ve *“açmanın ustası”* (s.41) Mine'den sonra Naci için önceleri *“sadece çekici bir tablo”* (s.36) olan Hatçe, bozulmamışlığın, saflığın, doğanın, yüceliğin kadındaki tecellisi olarak metne dâhil olur. İsminden başlayarak özsel ve geleneksel olanın temsilcisi, çeşme başında yaşarken ve öldükten sonra testisini doldurmaya devam eden bu kadın, bunalımların sığınağı olur.

“Hatçe bir hayranlık tebessümüdür. Mine bir diş gıcirtısı... Belmâ ise beyin uru... Beyin

urundan kurtulmak için dış gıcirtısına pabuç bırakmamak safhasında, şimdi mâna, renk ve lezzetini Mısırçarşısı baharatına benzettiği, kadınlık fenninin her şubesinde acemi ve ibtidâi bir köy kıızıyla mı uğraşacaktır?” (s.75)

Büyükbabası Hüsmen Ağa ile birlikte şehre gelen Hatçe'nin hastalığı, yakınlaşmaları, aşkı Naci'ye itiraf etmesi, hastanede evlenmeleri ve Hatçe'nin ölümüyle sonuçlanan bu süreçte yine kadın üzerinden içsel sorgulamaların yaşanmasına neden olur.

“Kadın bir fikir... Her şey bir fikir; ama kadın, üstün fikrin kalıba döktüğü heykel... Onu o zannedip, kendisinde başlıyor ve bitiyor sandın mı, bu heykel çöküyor; tepesine bir yumruk inmiş balçığa dönüyor ve ortada yalnız ötelerin ötesini gösteren, onun işaret parmağı kalıyor.(...) Ne arıyordu da bulamıyordu: Vecd, aşk, ihlâs...” (s.50-51)

Naci'nin “kadını her bulduğum yerde kaybediyorum!” isyanı, içinde bulunduğu boşlukta kadınların etkisini özetler. Ancak, öyle bir noktaya gelir ki kendisi de dâhil herkesin ve her şeyin nesnel yer işgalinden başka anlamı olmadığını anlar. Bu kendini keşif aşamasındaki uyanışta, algılanan şeylerin benzerleri ile ilişkilendirdiği ve farklarının ortaya konduğu görülür ki bu süreç tinsel atılımların hazırlayıcısıdır. Birbirine tamamen aykırı olan bu üç kadın karakter, fikir, görüntü ve duygu üçleminde kalmasına neden olur.

“Kadın nedir? Her şeyden önce, gaye mi, vasıta mı?.. Şüphesiz ki, gaye sanıldığı ân vaadettiği hiçbir şeyi veremeyen, vasıtallığını da kaybeden esrarlı yaratık... Öyleyse vasıta... Nasıl bir vasıta?.. Neye vasıta?.. içi ılık su dolu lâstikten bir heykel mi, güzelliği besteleyen soylu çizgiler /cinde billurdan bir iksir şişesi mi?.. Hayır! Evinin işini gören ve zaman zaman kuluçkaya yatan, lâf edici, makine şeklinde bir fayda aleti mi? Yine hayır!.. Öyleyse nedir, nedir?.. Erkeğin nefis aynası mı?.. Erkekteki fâtihtik cehdinin zafer takları altında geçit resmini değerlendirmekle vazifeli mizan tablosu mu?” (s.137)

Arayışın nesnesi olarak kadının seçilişi, metinsel arketip niteliğinde bireyin yaşam yolculuğunun aşk izleği merkezli anlatıldığı Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin gibi geleneksel anlatıların ödünçlendiğinin göstergesidir. Madde olarak şeyleştirilen kadın, düşünsel değişim ve dönüşümün vasıtasıdır.

Saçmaya başkaldırı: seçim

Başkışı Naci'nin yoğun bunalım ve sıkıntı hali içinde dışa yansıyan bireyleşmesi “yalnızlık, boğuntu, kaygı ve umutsuzluk” (Kiekegard 20001: 34) görüngüleri ile entrik kurguya dâhil edilir. Onun durumu varlık-yokluk çizgisinde seçimler ve kararların kuşatmasına rağmen varolan, kalabalıkta yalnızlık bunaltısının imgesidir. İçsel sancuların, gerçekleri yaşayamamanın bunaltısı içindeki başkışı aracılığıyla yaşamın saçmalığı karşısındaki

çaresizliğine de göndermede bulunur. Boğunç, iç daralması, boğuntu, sıkıntı bungunluk gibi adlarla karşılanabilecek bunaltı, özde değerler dizgesinin oluşumuna yardımcı olan yapıcı bir sıkıntı halidir. Bu bunaltı, hem kendinden hem başkalarından sorumlu bireyin toplumsal çürümüşlüğü fark etme, duyarsızlık karşısındaki çaresiz kalması ve sınırlandırılmış olması şeklinde dile getirilir:

“Naci artık herkese tabii adam taklidi yapıyor. Geceleri üstünü örtmeye gelen annesine de uyku taklidi... Yemek yerken iştihâ taklidi... Üniversitede akli başında bir adam taklidi... Sanki kendi haline bıraksa yüzünün çizgileri bir ceviz gibi yamru-yumru büzülecekmiş de görenler ıstırabını anlayacakmış gibilerden onları germeye çalışması... (..) Ruhu bir tarla... Vehimlerden bu tarlaya kara bulutlar halinde çekirge hücumu... Tarlanın rengi, yeşil başak yerine, yeşil çekirge... Gözlerini kapattığı zaman da kıvrım kıvrım beyni kanıyor. Her fikir, bu kıvrımlar arasından akan siyah bir kan damlası... Ne vehimler, ne şüpheleri.. (...) Sonsuz öksüzlük...” (s.45-46)

Yaşamın saçmalığına başkaldıran birey, kendileştirilmeyen yaşamın anlamsızlığının farkındadır. Fiziksel değil tinsel ve tepkisel uyku hali içerisinde sorgulayan bireye dönüşür. Gündelik yaşamın farkındalığa ulaşan ve kendilik değerlerinin varoluşunun sancısını yaşayan Naci, susmak ve konuşmak arasındaki kararsızlıkta korkuya kapılır ve yalnızlığa kapanmayı tek çıkış olarak görür. Bu durum labirente dönüşen yaşamdaki varlık sıkıntısının işaretidir: “Bu sessizlik dilin bir an’ıdır; susmak dilsizleşmek değildir, konuşmaktan kaçınmaktır, yani gene bir tür konuşmadır.” (Sartre 1965: 28) düşünsel değişimine paralel olarak ilk hazırladığı eseri yakan başkişi, öncesi ve sonrası arasında köklü değişiklikler bulunan bireyleşim yaşar.

“Odanın bir köşesinde bir çini soba... Tatlı tatlı yanıyor. Hatırına tasavvuf kahramanlarından birisinin sözü geldi:

-Yaş odunlar gibi haykır haykır yanma!.. Kuru odunların eriyişine denk, tatlı ve sessiz kavrul!..

Eserini kaptığı gibi sobanın içine attı. Ve kâğıtların hışırdaya hışırdaya yanışını ve büküle büküle kömür oluşunu seyretti. Ve düşündü:

-Batı karbon olmaya mahkûm bir dünya...” (s.86)

İlk hazırladığı eseri yakışı ve bu yakışın aslında eski düşünce sistemini yok edişi imlemesi, aynadaki görüntüyü değiştirme yönündeki en belirgin kanıttır. Tez, inanılan ve savunulan iddiayı ispatlamak ve benimsetmek üzere hazırlanır. Felsefe alanında hazırlanan akademik bir çalışmada bilimsel ölçütler içerisinde varlık ve ruh sorgulanmalı ve yeni ölçütler, doğrular ve ispatlar sunulmalıdır. Ancak Naci, kendisine sunulanları ve sorgulamadan

deneyimlediklerini içselleştiremediği için yakarak zihinsel ve tinsel yenilenmeyi seçer. Bu seçim, onun sancılı ve kurtarıcı bireyleşmesinin ilk adımıdır. Bu eylem ile Doğu-Batı karşılaşmasında Doğu'nun dirilişi ya da yeni'den doğuşunun, Batı'nın bitişi ile mümkün olduğuna işaret edilir. Daha onraki süreçte 28 yıllık yaşamının ilk namazını kılar ve “*anlamak lâzım değil; inanmak lâzımdır*” (s.91) düsturu ile İslamiyetin düşünce sistemine bağlanır: “*Tam otuz yıl saatim işlemiş ben durmuşum/ Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum...*” (Çile, “Tam Otuz Yıl”, s.35) Okuma, araştırma, ibadet etme, öğrenme ve öğrendiklerini eylemsel düzlemde yaşamına taşıma ile şekillenen bu kendilik atılımlarında “*aşk namazının abdesti kanla alınır. (...) İstirap, çile...*” (s.69) egemendir. Naci, varlık- yokluk, Allah, insan, kainat, sır, nefis, küfür, çile gibi kavramları üzerine düşünceler yaşar ve bu alanlarda derinsel düşünüş evresi geçirir:

“Allah hiçbir nefse gücünden fazlasını yüklemeyiz./ Allah kâinatı insan için, insanı da kendisi için yarattı./ Ben insanın en büyük sırrıyım ve insan benim en büyük sırrım... / Allah ötelere ötesinde, onun da ötesinde, onun da ötesinde.../ Kendinden kurtul ve ol!/ Kendinde olmamak iman, kendinde olmak küfür./ Bunca vebal altında ayakta durabilmemizden büyük keramet mi olur?/ Allah'tan başka her şey bâtil.” (s.46, 66, 67, 68, 95,111)

Nesnel düşünmeden uzaklaşarak Allah'ın mutlak birliğinin duyumsandığı bu süreçte peygamberlerin, halifelerin, evliyaların, din büyüklerinin, özellikle de ayet ve hadislerin ışığında aydınlanma yaşanır:

Kendilik nesnesi ayna: sırrın farkındalığı

Metaforik imgelerle örülen romanda bilinçsiz gündelik yaşamın nesnesi olmaktan çıktıktan sonra düşünsel değişiminin sınırlarını farkederek başkişinin kendini keşfi ve farkındalığı, gittikçe aydınlanan ve belirginleşen süreç olarak açıklanır. Kendini keşif aşamasında *ayna* “kendi” ya da “kendi olmayan”ın fark edildiği simgedir. Naci'nin aynaya yansıyan görüntüsü kendi değil, yabancı gibidir. Aynadaki görüntüyü tanıyamama, yaşanan içsel değişimin nesnel alana taşınmasıdır; aynaya bakarken artık fizikseli değil içselleştirileni algılar:

“Ve aynada kendisini seyretmeye koyuldu. İnsan... Yüzünü bile tam görebilmekten âciz mahlûk... öyle ya, aynada sağ sola ve sol da safa geçtiğine- göre, gördüğü tam kendisi mi? Ancak birbirimizi görebiliyor, yahut gördüğümüzü sanıyoruz. Bir eksiğin daha büyük eksiği de aynada tecelli ediyor. Aynada, yahut bütün mücellâ satırlarda... Demek kendimizden bile gizlenmişiz... Eyvah, eyvah!.. Akrebin kısıkcı fikirler yine mi üzerine

üüşüyor?.. (..) İslâm tasavvufu ve insanlığın beklediği nizam... Evet, evet... Gecesini gündüzüne katıp bunu yazacak... Günlük faaliyet seli içinde bir çöp gibi şuarsuz, gidip gelecek ve başka hiçbir şeyin iradesini taşımayacak... Aynaya derin derin bakıp, içinden geçen her kelimenin çizgilerini orada görürcesine fikretti.” (s.93-94)

Bireysel yüzleşmenin imgesi “ayna” ise, içinde bulunan sınırlanmışlığın yansıtıcısıdır. Kendilik değerlerine yazmak ile tutunan birey, ertelenen yaşamını yenileme ve kendini yeni’den kurma isteği ile hareket etmektedir. Yaşadığı farkındalık, daha önce *tanıdık* olan kendi yüzünü tanıyamama, yaşanan içsel değişimin dışsal da kapsamaya başladığının göstergesidir. Bu durum, “*tanıdık*” olan eski görünümünden farklı yeni/ yabancı ancak asl olan biri’ne geçiştir. “*İyi insanlar iyi atlara bindiler, gittiler...*” (s.52) olarak yaşadığı toplumdaki çözülüşü duyumsayan, kendisine dışarıdan bakan ve ontolojik güvensizlik içerisindeki birey, kendi hikâyesinin olanaksızlıklarına başkaldırır. “İnsan kendi dışında vardır, kendi dışına çıkarak var olur. Yani, ancak dışa atılarak, dışta kendini yitirerek varlaşır.” (Sartre 1999: 98) Bilinç, bedeni kendine dönüştürerek; bireysel varlığın tamamlanmasını olanaklı kılar. Aynadaki görüntü, içsel algılamaların bütünü olarak, bilinçlenme aşamasındaki *ben*’in kendini tanımlama çabasının imgesi olur.

“-Ya Rakib!.. Ey isimleri arasında beni en çarpan ad olarak «Rakib» ismini gördüğüm Allah... Neyi karıştırsam, neyi eşelem altından «Rakib» ismin çıkıyor. Elimizi yakmaması için gaflet maşasıyla tuttuğumuz her şeyin üstünde ve altında sen, dibine vardırma istediğimiz her hasretin içinde ve dışında sen varsın!.. Bir ismin de «Karib»... Yakın... Yakın olan Sensin!.. Her şey uzak, her şey uzak... Ve bütün yakınlıklar, uzaklık... Hiçbir harita, tasavvuf kahramanlarının çizdiği ruh topografyası derecesinde emin olamaz. Kur’ân’ın: «Ruh Allah’ın bir emridir ve insanlar ondan çok az şey bilecektir» haberini verdiği varlık, onların elinde ve dilinde, bütün girintileri ve çıkıntıları, dolambaçları ve düzlükleri, mağaraları ve dehlizleriyle göz önünde... Onların ruh üzerinde verdiği «bilinmez» hükmü, başta değil, nihayette ve nice bilgidan sonra vardıkları merhale...” (s.94-95)

Kendisinde olan potansiyeli bilme aşamasındaki başkışı, aydınlanma ile aynı anlama gelen *yazma*’ya çağrılır: “Yazma eylemi sayesinde, kişinin kendisiyle deneyimi yoğunlaşır.” (Foucault 1999: 42) Yazmak yaşamak ise; yazma eylemine çağrılan kişi, kendini bu çağrı sayesinde ortaya koyup anlayacak ve var edecektir. Başkışının “*İslâm Tasavvufu ve İnsanlığın Beklediği Nizam...*” başlıklı yeni doçentlik tezinin kavramsal belirleyicisi tasavvuf ve şeriat olur. Bu iki kavram, onun yenilenmesi ve düşünsel derinliğe geçmesinde “*Açıl Susam, açıl!*”

sözleri ile işaret edilen kurtuluş ve aydınlanma olanağı sunar. Eserde tasavvuf ile ilgili hadis ve ayetlerden seçilmiş tanımlamalar yer alır:

“Tasavvuf, Allah'ın seni sende öldürmesi ve kendisiyle diriltmesidir./ Tasavvuf, uzaklığın kederinden sonra yakınlığın safasıdır./ Tasavvuf, dış dünyadan sevgi alakasını kesip o alâkayı Allah'a bağlamaktır./ Tasavvuf, yakıcı yıldırımdır./ Tasavvuf, beşerî sıfatlardan çıkıp melekî sıfatlara ermek ve İlâhi ahlâk ile sıfatlanmak halidir.” (s.68)

Tasavvuf yani İslam mistisizmi, hedefi insan-ı kâmil mertebesine ulaşmak olan bir düşünce sistemidir. Amaç iman merkezli olarak ruhsal olgunluğa erişmek ve manevi anlamda disiplinize olmaktır. Necip Fazıl'a göre ise tasavvuf “İslami ruh ikliminin, su gibi, güneş gibi, ağaç gibi, ana unsuru... Belki de hepsi birden.” (Kısakürek 1996: 10) Tasavvuf, dikey boyutta kendini keşfetme, aslını, özünü bulma; yatay boyutta ise insanlara hizmet etmek ve dünyevi ilişkileri uyum, güzellik ve sevgi boyutunda ayarlamaktır. Eserde başkişi bu arayışı ve fark edişi hem yaşar hem de yazar:

“Ya bu inzibatın ismi nedir?

Şeriat...

Şeriat O'nun, O var diye her şeyin var olduğu O'nun dışı, tasavvuf ise içidir.” (s.96)

Başkişi dışı yani eylemsel boyutu şeriat ve içi yani tinsel boyutu tasavvuf olan bu mistik ve metafizik aydınlanma ile doçentlik tezini hazırlar. Bu çalışma 11 ana bölümden oluşur. Her bölümde tinsel kurtuluşa ulaşma aşamasında bireyin ve toplumun açmazları ve çözümleri anlatılır.

“Herbiri üçer bölümlü 11 fasıllık ve tam kitaplaştırılrsa belki 33 ciltlik kanava:

1-Batı, işi maddecilikte bitirmiştir!(...) 2-İsevilik soluğu safiyetini sürdürememiştir! - Eriyen Roma (ruhun erittiği madde heyulası)...(...) 3-Rönesans, akün, çürütülmüş ruhtan intikam almasıdır!(..) 4-Madde üstü dayanaksız madde keşifleri oyuncak seviyesini aşamaz!(..) 5-Zulüm, dalâlet ve felâket sistemleri Kapitalizma ve Liberalizma (cemiyyetin hakkını çalar)...(..) 6-Büyük buhran ve boşuna çırpınış..(..) 7-Ruhun vatani Doğu..(..) 8-İslâm insanlığa rahmet müjdesi..(..) 9-Yükseltici, alçaltıcı ve yıkıcı devreleriyle Türk'ün elinde İslâm Yükseltici devre..(..) 10.Tasavvuf, İslâmın ruhu ve derinlik buudu Peygamberlik sarayının bâtın dairesi tasavvuf..(..) 11-İnsanlığın beklediği yeni nizam...” (s.112-114)

Yaşamın anlamını keşfetmeye çalışan başkişi, kendine dönük olmanın, kendiliğini fark etmenin yaratıcı düzleminde. Buradaki keşif itkisi, varolan hazır yaşamın anlamını bulma

değil; kendi yaşamını bu yaşam içerisinde keşfetme eğilimidir. Özünü yaratmak adına bunaltı yaşayan başkişi, kendini keşif aşamasını hazırlayan yapıcı süreç içindedir. Zira “insanın kendisi olma yolunda ilk adımdır anlam arayışı” (Ecevit 1996: 52) Otantik birey, iradesini, eyleme dönüştürebildiği seçimlerinde gösterir. Eyleme dönüşmeyen seçimler ise, otantik varoluşun yeterince gerçekleşmediğine işaret eder: “Seçme yapmayan kişi, kararı rastlantıya bırakır.” (Foulguie 1998: 61) Birey yaşamın anlamını arayışa dönüştürürken, arayışının boyutu dışsal değil, içseldir; dışa dönük anlam arayışına girerek, onu keşfetmeye çalışmaz. Aydınlanmış bilinci ve farkındalığı imlenen başkişi, çözüm arayışı içerisinde tasavvufa ve şeraite yönelir.

Yozlaşmanın, tükenişin, her türlü bozulmanın mekânı ve düşünsel zemini olarak gösterilen batı karşısında tüm insanlığa kurtarıcı ve düzen imgesi olarak doğuyu sunan başkişi, böylece aynada gördüğü yalanı mutlak gerçeğe dönüştürmek ister. Mutlak gerçek Allah’tır ve O’na ulaşmak için düşünsel ve duygusala evrilmek gereklidir. Bu evrimle ve ilerlemenin çerçevesi ise İslam ve İslam’ın düşünseldeki adı tasavvuftur. Başkişi Naci, tezini *değişmeyende değişmeyen* olan profesörlerden oluşan kurul karşısında savunur. İslam, tasavvufu ve şeriatı kısır döngü içinde kurulmuş/ayarlanmış plak halinde belli leit motiflerle algılayan ya da algılamayan ancak açık açık reddetmeye de cesareti olmayan bu topluluk “düşünmek”teki güçsüzlük” (Sartre 1965: 100) içinde çalışmayı kabul etmezler. Kör olmadan görememek aciziyetini yaşayan jüri, eserini felsefi ve bilimsel değil siyasi bularak reddederler: “*Teziniz, ilim harici siyasi görüşlere yer verdiği ve çağ dışı dinî hükümlere baş eğdiği için ittifakla reddedilmiştir!*” (s.127) Duygusuz karanlığa sürüklenen toplumun esersiz bilim adamlarının bu tavrına şaşırmayan başkişi, eserini onların bu reddediş cümleleri ile birlikte hemen bastırır. Bu tavrı eylemsel başkaldırıdır ve “düşünceden eyleme geçiştir; bu fikir metafizik başkaldırmadan doğar.” (Gündoğan 1997: 131) Düşünsel başkaldırının üst insan yaratımı, bireyi aşkınlaştırırken gücünü de belirginleştirir. Ancak kitabı bir hafta içinde tükenmesine yani okunmasına rağmen beklediği tepkiyi alamaz. Özellikle bu aşamada basının tavrını dikkate değer bulur ve ironik dille eleştirir:

“Eserini birçok kitapçıya eliyle teslim etti ve camekânlarda sergilenmesini rica etti. Gazeteleri de tek tek doluşarak, sahiplerine, muharrirlerine, yazı işleri müdürlerine imzasıyla sundu. Çıt yok... Ne bir ses, ne bir hareket.... İstanbul'un bir kenar semtinde bir kedi fare doğursa onu 5 sütun üzerine veren, böylece okuyucularının meselesizliğini işleyen bazı gazeteler, bir fikir hadisesini nasıl büyütebilirlerdi? Aldırmıyor ve sabırla bekliyor. (..) Renklerine de bakın!.. Büyük kısmı mor, şu mide bulandırıcı her rengin karışımı, çıban rengi... Gayesiz ve mezhepsiz hava-cıva basını... Bir kısmı da koyu kızıl veya açık pembe... Pembe renkte, kızılın olduğu gibi görünmesine karşılık, öyle

görünmeye razı olmadan sırasına göre şu veya bu renge doğru (ton) değiştirmenin istidadı da yaşar. Ya karantina rengi, samimiyetsiz ve meşrepsiz, sarı benizli parti gazeteleri... Bir de İslama bağlılık iddiasında, her türlü islâm vecd ve hikmetine uzak, dârülâcezelik, uçuk ve soluk yeşiller... (..) 100 küsur yıllık hayatı içinde hiçbir defa sâf Türk ve Anadolu eline geçmemiş, «Bâb-ı âli» isimli fikir yankesiciliği ve sürüm hokkabazlığı tezgâhını devirememiş ve halka, onun maJirem vicdanını tercüme edip sunamamıştır. (..) Renkleri uçuk ve sayfaları soluk yeşiller de dahil, hiçbir gazeteden müspet veya menfi bir tepki geldiği yok... Eser değerli veya değersiz, ayrı mesele... (..) 55 yıllık süresinin ilk 17 yılı devrimci ve ilerici, sonraki 5 yılı Nazi ve faşist, daha sonraki 15 senesi demokrat ve liberal ve en sonraki 18 senesi sosyalist ve komünist olmak üzere tam 4 renk değiştiren ve bu renkler boyunca yalnız İslâm düşmanlığında sabit kalan kızıl gazete..” (s.128-133)

Bir süre sonra gazetelerde aleyhine yazılar, asparagas haberler, kötüleme/karalama çalışmaları, anketler, yaygaralar çıkar. Gazetelerin amaçları ve hedefleri ile renkler arasında kurulan bu ironik ilişki, doğrunun peşinde olmak ve bunu duyurmakla görevli olanların varoluş nedenleri ile aralarında ansıl uçurum oluştuğunu gösterir. Gazete, toplumsalın düşünsel dünyadaki yazınsal taşıyıcısıdır; güdümlü ve taraflı olmaması gerekir. Ancak toplumun her alanını etkisi altına alan yabancılaşıma ve yozlaşma gazetelere de sirayet etmiştir. Sadece Naci’yi değil İslamiyet’i ve Doğu’yu da hedef alan bu saldırıların arkasında çözülüş ve tükenişin kısılcacında olma vardır. Bir Amerikan gazetesi muhabirinin başkişi ile röportaj yapması ve bu röportajın yayınlanması üzerine tüm olumlu ya da olumsuz tepki veya tepkisizliklere rağmen “meşhur bir insan” (s.141) olur. Bu tanınma sonrasında Mine’nin onu öldürme girişimleri, ancak kendisinin ölümü ile birlikte yaşadığı kendiliğini adlandırma çabaları daha da derinleşir. “Milletlerarası Felsefe Cemiyeti” tarafından konferans için “pırıltılı karanlık deposu” olarak nitelediği “Işık Şehri’ne (muhtemelen) Paris’e davet edilir:

“Ve bu girişten sonra Naci, gece 8’den 11’e kadar konuştu. Eski Yunan ve Roma’dan Hıristiyanlığa kadar birinci, Hristiyanlık ve Ortaçağ’dan (Rönesans)a kadar ikinci, (Rönesans) tan Fransız inkılâbına ve makine keşiflerine kadar üçüncü, liberalizma ve demokrasi devresinden bütün zaaf ve foyalari meydana vurucu Cihan harpleri sonuna kadar dördüncü olarak hendesî bir sarahatle 4 çığır içinde ele alınabilecek Batı dünyasının tahlili... Hüküm: Bu dünya, olanca dış süsü ve madde marifetine rağmen iflâsların en acıklısı içinde perişandır.” (s.194-195)

Başkişi Naci, İslâm’da vicdan, adalet, fert, hürriyet, devlet, kadın, hak, ahlâk, tasavvuf olmak üzere 9 maddelik 3 saat süren bir konuşma yapar. Batı dünyasını tahlil eder; Batı

düşüncesinin materyalist ve maddeci zihniyetinin tükendiğini, Doğu dünyasının insanlığın beklediği nizamı içinde barındırdığını vurgular. Bu seyahatte Avrupa'daki Türklerin ve Müslümanların yaşadığı yabancılaşmayı, kimliksizleştirilmeyi ve Batı'nın onları nasıl kuşatarak etkisiz hale getirdiğini gözlemler. Karşılaştığı bir yaşlı işçinin “*Nereden olduğumu unuttum bile... Gurbetteyim, o kadar!*” (s.203) sözlerine ve kendisini görmeye gelen Müslüman ve Türk topluğu rahatsız ettiğini bilmesşne rağmen uyanışa davet eder. Ayrıca bu seyahat sırasında Belma ile de karşılaşır; gizlice oteldeki odasına giren ve karşısına çırlıçiplak çıkan bu kadından kaçarak nefisini korur.

Değişende değişim: Naci'nin dünyada doğumu

Kendisiyle ve dünyayla yüzleşmenin ilk adımı olan çağrı, uyarıcı ve uyandırıcı işleve sahip tinsel seslenişler bütünüdür. Başkaları ile günübirlik yaşam süren birey, kendine dönerek aydınlanma yolunda ilerlemeye başlar: “Bu bir tür çağırmadır veya seslenmedir. Söylemin bir tarzı olarak seslenme, anlamayı ve vicdanı oluşturur.” (Çüçen 1997: 64) Kendini bulma ve anlama aşamasında vicdana yönelik olan çağrı, bireyin öze dönük yüzünün ifadesidir. Başkalarından ve gündelik yaşamdan ayrılmanın eşiğinde kendini ve olanaklarını ayırımsayan birey, vicdanının çağrısı ile uyanış içerisine girer ve “onun yardımıyla seçim yapar.” (Çüçen 1997: 64) Böylece, kapalı varlık konumundan açık varlık konumuna geçer: Bu aydınlanmışlık “kimileyin Sokrates'in uyarıcı sesi olarak; kimileyin her birimizin içinde bulunan ‘Tanrı'nın sesi’ olarak, kimileyin de insana özgü ussal bir yeti ya da ahlak duygusu olarak” (Ulaş 2002: 1536) tanımlanan vicdanın çağrısı ile gerçekleşir: “*Beni istemiyor musun?*” (s.156) Bu söyleyeni belirsiz gizemli çağrıya duyarlılık ve aydınlanmış bilince geçiş, sancılı olacaktır. “Çağrının söylediği, sözcüklerle değil, gizemli sesin belirsizliğinde ifade edilir. (...) Çağrının belirsiz seslenmesi Dasein’ı endişe içinde bırak(ır)” (Çüçen 1997: 65) “*Kendin ol*” çağrısını anlamlandırmaya çalışan başkişi, yaşadığı farkındalık ile bu seslerin kaynağının ben’i olduğunu fark eder. Başkişiyi kendi oluş’a götüren bu içsel ses, onun derinlik kazandığının göstergesidir. Anlamlandıramadığı bu duygu, doruğun kendini aşarak yükselme, zirveye ulaşma anlamına gelen çağrısı gibidir.

Birey, kendini tanıma, anlama, olanak ve olanaksızlıklarını bilme sürecinde tinsel çağrılarının etkisi altındadır. Tinsel çağrı, bireyin kendini anlayarak vicdanın sesine dönüştürdüğü içsel *bilinç* halindedir. Uyarıcı nitelikli çağrılar, vicdana sesleniş ve vicdanın seslenişi; dıştan içe ve içten dışa görünüşleri ile iki yönlü uyarı mekanizması halinde başkişiyi şekillendirir. Arkadaşı Hafız aracılığıyla bir dergâhın kapısına götürülür. Kapalı varlık

konumunun sınırındaki bu eşikte kendisini içeriye davet eden kişinin sözleri de yine nesnellikten tinselliğe geçişi imler boyuttadır:

“Kapı, hafif bir itişle açıldı. içeride bahçemsi, avlumsu bir yer... Ortada bir şadırvan... Solda bir mescid ve bitişiğinde bir evcik... Kapıyı gene bir adam açtı ve hiçbir hayret ve dikkat edası göstermeden Naciye hitap etti:

-Buyurun! Safa geldiniz!

Gıcır gıcır bir tülbent temizliğinde tahta döşemeli bir sofacık... Bir basamakla çıkılan bu sofacığın önünde, küçük, beton bir zemin... Naci hiçbir şey söylemeden bu beton zemin üzerinde ayakkabılarını çıkardı. Kendisine, derin, dipsiz derin bir gülümsemeyle bakan aydınlık yüzlü gerice döndü:

-Tamam mı efendim?

Öyle bir hal içindeydi ki, dudakları kıpırdamayan gençten şu ihtarin geldiğini sandı.

-Ayakkabılarınızdan sonra bir şey çıkarmayı unuttunuz.

-Nedir o?

-Başınız!

Ve konuşmaya devam etti:

-Ben şapka giymiyorum ki...

-Şapkanızı değil, kafanızı işaret ediyorum!

-Kafamı mı?.. Kafasız ne yaparım sonra?

-Size öyle bir kafa verirler ki, eskisini çöp tenekesine atmaktan başka çareniz kalmaz.”

(s.216-217)

Kendini anlamasına olanak sağlayan uyarıcı nitelikteki bu diyalogda, maddesel olanın dışarıda bırakılmasının ve içsel olana yönelmesinin gerekliliğine dikkat çekilir. Bu uyarı merkezli çağrı, kendini anlama aşamasında son fırsat olduğunu fark edişle anlamlı hale gelir. Tüm çağrılarının ortak noktası ise, bireyin kendi olmaya, kendini anlamaya ve ortaya koymaya yönelik olanaklarıdır. Dergâhın içinde mistik nurlanış yaşayan ve aynadaki yalanla yüzleşerek kendi oluşunu gerçekleştiren Naci, artık eşiği aşmış yani dönüşüm gerçekleşmiştir.

“Kendisini bir endam aynasında görüyor ve o aynada birini kovalamak istiyor. Fakat mümkün mü?.. Aynanın içinde yol almak, mesafeler güya aynıyken, kabil mi?.. (..) Nur çağlayanı gökler... Yedi gök birbiri üstünde yedi' tekerlek... Birbirine ters istikamette dönüyor, nağmelerin en dokunaklısını örüyor, seslerin sırnı çözüyor, meçhuller

muadelesinin nisbetlerini dokuyor. Konuşan yok, bir mûsiki şelâlesi halinde çağlayan mânalar var:

-Yalan, bu dünya, yalan... Aynadaki yalan...

-Yalan ama, bir gerçeğin yalanı...

Aynada gördüğün her şey o da, hiçbiri o değil...

-Gerçeği olmayan yalan olabilir mi?.. Doğru olmalı ki, yalan, kendisine sahte bir vücut bulsun...

-Doğrusu olmayan yalan olamaz. «Var»ın arkasından «hiç» gelemes.

Sen aynada yol almaya ne bakıyorsun!.. Devir o yol vermez sahtekârı da, ardında gizlediği gerçeğe ulaş! (..) Gel, bize gel, başın sıkışıkça bize gel!.. Var olmak istiyorsan Allah'da yok ol! Naci bastığı yerden habersiz, çıkarken bir ara elini başına götürdü, kafası yerindeydi. Bir ses duydu, içinden gelen:

-Boşuna arama, bulamazsın!

Dış kapının eşiğinde Hâfız'a rastladı. Beraberce yokuşun merdivenlerinde iniyorlar. Hafız gökte, şimşek gibi bir çakmayı gösterdi:

-Gördün mü?

-Evet... Bu düşen, göktaş olmasın?..

-Hayır, bu inen, nur...

Elinde Hatçe'nin bebeği, masasına kapanmış katıla katıla ağlıyor.

-Naci, beni istemiyor musun?

-Hayır Hatçe, ben seni yaradım, Allah'ı istiyorum!” (s. 217-219)

Başkişi, “*Sarayda uyku... Sultanlar habersiz... Zindanda uyku... Mahkûmlar habersiz...*” (s.189) sözleri ile nitelediği toplumsal uyuşma ve bozulmadan Allah’a ve onun İlahi nizamının mutlaklığına sığınarak kurtulur. Bohem yaşamdan inancın ve bağlanmanın kurtarıcı dinginliğine geçişin yaratıcı imleri Allah, tasavvuf, nur, mürşit, murakebe, namaz, ölüm, imam, eser olarak aktarılır. Özne- ben ilişkisinin kör aynadaki yani kör olmadan görememedeki acziyetten çıkılarak sağlıklı düzleme taşınır. Aynanın yankı ve yansılama göndermeleri, dildeki özne ben’in imgesel ben’e dönüşümü ile aşılmış olur. Kaosa dönüşen düzene başkaldırarak iç dinamiklerini yenileme ve yeni’den doğma zorlu ve gerekli sınavın göstergesidir. İçindeki gizli güçlerin beklenmedik anda fışkırmaları ile yeni’den doğmayı başaran başkişi Naci, Batı’nın dayatmaları ve istilasını ile kendi öz değerler dizgesinden kopuşu yaşayan ve kendine

yabancılaşarak nesnelleşen dejenere bireylerin ve toplumun Türk-İslam ruhunun haykırışları ve bireysel/kolektif değerlerle yeni'lenişinin simgesidir.

Özgürlük, farkındalık, seçim ve sorumluluk bağdaşımında kendi oluşa yükselen Naci, Allah sevgisi ve tasavvufa bağlılık ile yeni'den doğar. Onun doğumu, öznel değerleri ve evrensel mesajları ile insanın yaşamdaki anlam arayışı ve benliğini bütünleyip kendini gerçekleştirme macerası ile örtüşür niteliktedir. “Varolmak değişmek, değişmek olgunlaşmak, olgunlaşmak ise kendini sonsuza kadar yaratmaktır” (Randall 1999: 35) düsturu ile hem kendini hem düşünsel birikimini hem de yapıtlarını kurgulayan yazar, bu romanında kendi olma sürecinde arayış, oluşum ve tamamlanma yaşayan bireyin anlatarak “ölümlü ve iğretiden ölümsüze doğru yükselerek hakikate ayna olma” (Şahinler 2000: 99) başarısına ulaşır. Naci, İslami temele dayanan Türkçü motiflerin ve milliyetçiliğin kaynaklık ettiği kişiliğe dönüşür. Onun geçmiş ile şimdi arasındaki mucizevî köprüyü imleyen kendi oluş mücadelesi varoluşsal kaygılara sahip bilinçli aydın bakış açısından İslami-Türk kültürünün evrensel diriliş öyküsüdür.

Sonuç: Ontolojik Doğum

*“Düşünüyorum: O'ndan evvel zaman var mıydı?
Hakikatler boşluğa bakan aynalar mıydı?”
(Çile, s. 78)*

Yaşamın kutsal büyüsunü sanatın yaratıcı gücüyle buluşturan Necip Fazıl Kısakürek, Türk düşün dünyasının ve Türk edebiyatının zirvelerindedir. Mensubu olduğu Doğu geleneğinin ve İslam felsefesinin iç dinamizmini, evrim süreçlerini, kırılma noktalarını, esnekliğini kurgusal düzlemde modern kültürün normları ile bütünleyen özgün bir sanatkârdır.

Türk edebiyatının ve kültür tarihinin özgün sesi ve ulu kişilerinden olan sanatkâr, kendi olma mücadelemizin ayrıntılarını, değerler sistemimizin yapı taşlarını, yaşam-ölüm diyalektiğindeki varoluş mücadelesinin içsel kaynaklarını söze dönüştürür. Onun sesi, değerlerden gelen ‘olması gerek sesi’ne duyarlı, ülküleştirilmiş bir öznenin sesidir. Bu özne, insana ve evrene sinen gizli anlamları okuyarak varolmaya çalışır; okumasının rehberi ise, İslam dini ve Müslümanlık öğretileridir. İçsel dönüşüm dinamiklerini yaratıcı ve diriltici öğeleri ile yorumlar. Bireyseli anlatırken kolektif tamamlanmayı ve yeni'den kurmayı inanç ve iman merkezli algılar dâhilinde sorunsal olarak aktarır.

Müslüman-Türk insanının acılarını, sıkıntılarını, yaşam mücadelesini kendi varlığında deneyimleyen Necip Fazıl, toplumun içinde bulunduğu travmatik kırılma anlarında sağduyulu

bir ses olarak kaosu insan ile aşmaya çalışır. Onun eserlerinin ana matrisi, bireyin şey'ler dünyasından kurtularak kendilik dönüşümünü gerçekleştirmesidir. O, bireysel ve toplumsal çözülmeyi engellemeyi hedefler; her sözünde, her mısrasında, her cümlesinde, her eserinde kendine dönüş çağrısı yapar; kolektif ve kutsal bağıntısında öze dönüş olanaklarını sıralar.

Ebedî ve edebî anlamda ülküsel bir tasarım olarak kurgulanan *Aynadaki Yalan* romanı, sabit ve değişmez bir doğası olmayan bireye ait hiç bitmeyen değerleri aktaran yaratım deneyimleri ile geçmişin, şimdi'nin, belleğin ve bireysel özdeşliğin devamlılığına olanak tanıyan bir anlatı düzlemidir. Türk-İslam sentezinin ideal ve ebedi kurgusu olarak tasarlanan bu yapıtta bireye ve topluma ait değerler dizgesi irdelenir. Çözük değerler dizgesinin nesnesi Naci'nin ölümü ve öznel değerler dizgesinin imgesi Naci'nin doğumu Türk-İslam sentezindeki dengeyi yaşamsal gerekliliğinin de göstergesidir. Yaşanan ölüm tam bir ölüm olduğu gibi yaşanan doğumda yeniden başlamanın tüm sancuları, düzeni ile tam bir doğumdur. Bu dünya yaşamını anlamlandıran ve dünyayı mezar olmaktan çıkarıp kuran ve dönüştüren ayırıcı nitelik olarak ise, yeni'den inşa ve doğum olanaklarını imleyen felsefi düşünme ve arayıştır. Yaşayan ölü görünümünü aşmanın yolu, bu ontolojik algılama ile mümkündür. Gelenek-içi parametreler ile kuramsal ve yöntemsel kullanımlar bağlamında tasavvuf felsefesinin arka plana yerleştirildiği eserde öz'e/kendine dönüşün beşerî aşktan ilahî aşka ulaşma bağlamında sorgulandığı görülür. Gerçek yerine imajın, mitik söylemin, İslam mistisizminin esas alındığı eser, kendilik sorgulaması ile psikanalitik bir metne de dönüşür.

Kaynakça

- Arasteh, A.Reza (2000). *Aşkta ve Yaratıcılıkta Yeniden Doğuş-Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Kişilik Çözümlemesi* (Çev. Bekir Demirkol-İbrahim Özdemir). Ankara: Kitabiyat Yayınları.
- Çuçen, Abdulkadir (1997). *Heiderger'de Varlık ve Zaman*. Bursa: Asa Yayınları.
- Eliuz, Ülkü (2009), *Orhan Kemal'in Romanlarında Yapı ve İzlek*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Fromm, Erich (2011). *Özgürlük Korkusu* (Çev.Selma Koçak). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Giddens, Anthony (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik* (Çev.Ümit Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları.
- Göka, Erol (1997). *Varoluşun Psikiyatrisi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (1996). *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (2012). *Aynadaki Yalan*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl, (1999), *O ve Ben*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

- Kierkegaard, Soren (2001). Ölümcül Hastalık Umutsuzluk (Çev. M. Mukadder Yakupoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Politzer, Georges (2012)ç Felsefenin Başlangıç İlkeleri (Sevim Belli). Ankara: Sol Yayınları.
- Randall William L. (1999). Bizi Biz Yapan Hikayeler-Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme (Çev. Şen Süer Kaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sartre, J.Paul (1965). Yabancı'nın Açıklaması ve Başka Denemeler (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: De Yayınları.
- Sartre, J.Paul (1999). Varoluşçuluk (Existentialisme) (Çev. Asım Bezirci). İstanbul: Say Yayınları.
- Şahinler, Necmettin (2000). Aynasını Arayan Adam. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Wahl, Jean (1999). Varoluşçunun Tarihçesi (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınları.
- Weber, Alfred (1998). Felsefe Tarihi (H. Vehbi Eralp). İstanbul: Sosyal Yayınları.